

Кримінально-правова протидія злочинності у сферах радіоекологічної безпеки

Монографію присвячено дослідженню кримінально-правової протидії злочинності у сфері радіоекологічної (ядерної та радіаційної) безпеки. Висвітлено теоретичні та практичні аспекти проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення цієї категорії. Визначено поняття та систему таких кримінальних правопорушень, проаналізовано іноземний досвід кримінальноправової протидії злочинності у сфері радіоекологічної безпеки, з'ясовано соціальну обумовленість криміналізації суспільно небезпечних діянь у цій сфері. Досліджено інститут пеналізації кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки. Здійснено класифікацію, подано опис і пояснення виділених видів санкцій досліджуваних кримінально-правових норм. Проаналізовано стан правозастосовної діяльності у сфері радіоекологічної безпеки за період 2004–2023 рр., визначено основні показники злочинності та судимості. Висловлено пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального законодавства України, а також практики його застосування.

Для науковців, викладачів, студентів, працівників правоохоронних і природоохоронних органів, представників громадськості та широкого кола читачів, які цікавляться актуальними проблемами сучасного кримінального права та протидії злочинності.

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

А. А. ТЕРНАВСЬКА

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА
ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ
У СФЕРІ РАДІОЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Монографія

Харків
«Право»
2025

Науковий консультант і редактор:

Ю. А. Турлова – провідний науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, доктор юридичних наук, старший дослідник зі спеціальності 081 Право, почесний працівник прокуратури України

Рецензенти:

О. О. Кваша – провідний науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

О. О. Книженко – професор кафедри кримінального права та кримінології навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії Служби безпеки України, доктор юридичних наук, професор;

А. М. Яценко – професор кафедри кримінального права і кримінології навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
(протокол № 18 від 26.12.2024)*

Тернавська А. А.

Т35 Кримінально-правова протидія злочинності у сфері радіоекологічної безпеки : монографія / А. А. Тернавська ; [наук. консультант і ред. Ю. А. Турлова] ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького Нац. акад. наук України. – Харків : Право, 2025. – 134 с.

ISBN 978-617-8612-44-3

Монографію присвячено дослідженню кримінально-правової протидії злочинності у сфері радіоекологічної (ядерної та радіаційної) безпеки. Висвітлено теоретичні та практичні аспекти проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення цієї категорії. Визначено поняття та систему таких кримінальних правопорушень, проаналізовано іноземний досвід кримінально-правової протидії злочинності у сфері радіоекологічної безпеки, з'ясовано соціальну обумовленість криміналізації суспільно небезпечних діянь у цій сфері. Досліджено інститут пеналізації кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки. Здійснено класифікацію, подано опис і пояснення виділених видів санкцій досліджуваних кримінально-правових норм. Проаналізовано стан правозастосовної діяльності у сфері радіоекологічної безпеки за період 2004–2023 рр., визначено основні показники злочинності та судимості. Висловлено пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального законодавства України, а також практики його застосування.

Для науковців, викладачів, студентів, працівників правоохоронних і природоохоронних органів, представників громадськості та широкого кола читачів, які цікавляться актуальними проблемами сучасного кримінального права та протидії злочинності.

УДК343:349.6(477)

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	4
Вступ	5
Розділ 1. Система кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки.....	9
Розділ 2. Криміналізація суспільно небезпечних діянь у сфері радіоекологічної безпеки.....	27
Розділ 3. Пеналізація кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки.....	52
Розділ 4. Практика призначення покарань за вчинення кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки.....	71
Розділ 5. Іноземний досвід кримінально-правового забезпечення радіоекологічної безпеки	87
Висновки.....	109
Список використаних джерел	116
Додатки	128

Перелік умовних позначень

АЕС	атомна електростанція
ДСАУ	Державна судова адміністрація України
ЄС	Європейський Союз
КК	Кримінальний кодекс
МАГАТЕ	Міжнародне агентство з атомної енергії
ОГП	Офіс Генерального прокурора
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОЧ	Особлива частина
ПВС	Пленум Верховного Суду
ICRP	Міжнародна комісія з радіаційного захисту

Вступ

Природне середовище, в усьому нескінченному різноманітті своїх виявлень у межах від абіотичних до біотичних складових, як-то кліматичні умови, характер природного ландшафту, забезпеченість водними ресурсами, запаси корисних копалин, фауна та флора, істотно впливає на життєдіяльність людини та суспільства. Обоюдою стороною є те, що людина і суспільство також своєю життєдіяльністю впливають, як стихійно, так і цілеспрямовано, на природне середовище. У процесі цивілізаційного розвитку людство дедалі більше втрачає можливість безпосереднього спілкування з природними екосистемами планети, тобто «недоторканою» природою, і починає жити у перетворених людиною екосистемах. Ці зміни відбуваються і, вочевидь, посилюються, оскільки розвиток суспільства, розширене зростання його продуктивних сил, виробничих потужностей навряд чи можна зупинити.

Інтенсифікація таких процесів, відтак, призвела до невідповідності між рівнем антропогенного впливу на природу і можливостями біосфери для самовідновлення. Викликана такими змінами екологічна криза, почавшись у другій половині XX ст., поступово набула ознак глобальної та поставила питання таким чином: чи збереже себе людство за триваючого й у подальшому стихійного, нерозумного впливу на природу? Відповідь на це питання дала початок процесу переорієнтації світогляду, зокрема необхідності перегляду традиційної науково-технічної картини світу, включення в неї нових ідей і розуміння взаємозв'язків людського суспільства, природи та техносфери. Це більш інтенсифікувало зазначені процеси опанування людством ядерної енергії. На сьогодні її використання, з одного боку, засвідчує рівень розвитку науково-технічного потенціалу більшості індустріально розвинутих країн світу, а з іншого, – залишається вагомим фактором забезпечення енергетичної безпеки цих країн. Водночас це докорінно змінило об'єктивну ситуацію з погляду як національної, так і планетарної безпеки, створивши принципово нову глобальну безпекову ситуацію, яка характеризу-

ється, з одного боку, виникненням та розвитком загрози незворотних катастрофічних наслідків техногенних ядерних аварій, а з іншого, – суттєвою трансформацією традиційних уявлень у сферах матеріального виробництва, науково-технічного розвитку, військової справи, у міжнародних та соціальних відносинах, а також у сферах суспільних наук та форм суспільної свідомості. У цій ситуації проблема радіоекологічної (ядерної та радіаційної) безпеки стає однією з домінант у сучасному суспільному розвитку, адже застосування ядерних і радіаційних технологій, крім колосальних і беззаперечних позитивних результатів, має ризики заподіяння не менш масштабної шкоди. Наведені глобальні виклики, пов'язані з високим рівнем небезпечності протиправних посягань у цій сфері, а отже, цілком імовірними проблемами людства в майбутньому, набувають у сучасній ситуації особливої актуальності та зумовлюють потребу і пріоритетність недопущення негативних наслідків використання ядерних і радіоактивних матеріалів, відвернення загрози їхнього настання та запобігання кримінальним практикам цієї категорії, зокрема й засобами кримінального права. Ефективне запобігання та протидія злочинності в цій сфері вочевидь потребують відповідного наукового забезпечення такої діяльності, зокрема зумовлюють потребу в науковому дослідженні з метою розроблення теоретичних засад кримінально-правової протидії злочинності у сфері радіоекологічної безпеки як реальній загрозі існуванню людства та навколишнього природного середовища.

Поглиблене опрацювання наявної проблеми зумовлює необхідність послідовного аналізу її різних аспектів та постановки відповідних конкретних завдань, що підлягають розв'язанню у процесі дослідження. Тому серед найважливіших завдань, що їх варто визначити в цьому контексті, є такі: опис і пояснення кримінально-правового змісту та системи кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки, їхній елементно-структурний аналіз, а також класифікація за об'єктивними (особливостями об'єкта, способом вчинення) та суб'єктивними ознаками (суб'єктом вчинення, суб'єктивною стороною); оцінка відповідності криміналізації суспільно

небезпечних діянь у сфері радіоекологічної безпеки розробленим кримінально-правовою та кримінологічною науками підставам криміналізації; визначення змісту пеналізації кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки та з'ясування особливостей її реалізації; визначення основних категорій пеналізації (підстава, види, етапи) кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки як напряду здійснення кримінально-правової політики з визначення караності таких правопорушень; встановлення співвідношення пеналізації кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки з криміналізацією суспільно небезпечних діянь цієї категорії; класифікація, науковий опис і пояснення виділених видів санкцій кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері радіоекологічної безпеки; аналіз досліджуваних санкцій на предмет відповідності розробленим кримінально-правовою наукою правилам юридико-технічної побудови кримінально-правових санкцій; визначення основних недоліків конструювання зазначених санкцій, обґрунтування та пропозиції щодо їхнього відповідного коригування; дослідження стану правозастосовної пеналізації кримінальних правопорушень у сфері радіоекологічної безпеки; визначення оптимального варіанта караності діянь, що має відповідати характеру і ступеню суспільної небезпеки діяння, а також їхній фактичній караності.

Емпіричною базою для узагальнень і висновків послуговували відомості Міжнародного агентства з атомної енергії (далі – МАГАТЕ), Державної інспекції ядерного регулювання України, офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора (далі – ОГП) та Державної судової адміністрації України (далі – ДСАУ), а також інші довідково-публіцистичні та аналітичні матеріали, присвячені проблематиці злочинності у сфері радіоекологічної безпеки в Україні.

Зважаючи на зазначене, представлене монографічне дослідження, на наші сподівання, дасть змогу використовувати наведений матеріал у науково-дослідній роботі, навчальному процесі, практичній діяльності правоохоронних та природоохоронних органів щодо протидії кримінальним правопорушенням у сфері радіоекологічної безпеки.

Запропонована читачам монографія відображає основні результати реалізації дослідницького проекту, присвяченого розв'язанню актуальних проблем протидії злочинності у сфері радіоекологічної безпеки в Україні, та є системним узагальненням праці й творчих здобутків авторки в досліджуваній галузі.

Авторка висловлює глибоку повагу та слова вдячності своєму науковому консультантові – доктору юридичних наук, старшому досліднику зі спеціальності 081 Право, провідному науковому співробітнику відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, почесному працівнику прокуратури України Юлії Анатоліївни Турлової за цінні поради, практичну допомогу та всебічну підтримку.

Також авторка висловлює щирю вдячність науковцям, які взяли на себе нелегку працю з ознайомлення з рукописом монографії, а саме її рецензентам – доктору юридичних наук, професору, заслуженому юристу України, провідному науковому співробітнику відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України Оксані Олександрівні Кваші, доктору юридичних наук, професору, професору кафедри кримінального права та кримінології Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії Служби безпеки України Оксані Олександрівні Книженко, доктору юридичних наук, професору, професору кафедри кримінального права і кримінології Навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ Андрію Миколайовичу Яценку, а також науковцям відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України. Їхня об'єктивна оцінка й цінні зауваження допомогли поліпшити її зміст.

Також авторка вдячна усім, хто своїми цінними порадами та дружньою підтримкою сприяв виданню монографії. Конструктивні відгуки та пропозиції щодо цієї книги авторка сприйме із вдячністю. Їх можна надіслати на електронну адресу: ternavskaya_nastya@ukr.net.

Наукове видання

Тернавська Анастасія Андріївна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ РАДІОЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Монографія

Видається в авторській редакції

Коректор *О. І. Новохацька*

Підписано до друку 28.08.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 7,8. Обл.-вид. арк. 6. Тираж 100 пр. Зам. № 395

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017

Перейти на сайт →